

VÁROS POLGÁRMESTERE

2051 Biatorbágy, Baross Gábor utca 2/a • Telefon: 06 23 310-174/213 mellék
Fax: 06 23 310-135 • E-mail: polgarmester@biatorbagy.hu • www.biatorbagy.hu

ELŐTERJESZTÉS

A Pest Megyei Értéktárba javasolt biatorbágyi értékek

A Biatorbágyi Értéktár Bizottság 2015-ben megkezdte a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény (a továbbiakban: hungarikum tv.) alapján a biatorbágyi értékek jegyzékének összeállítását, a helyi értékekről összegyűjtött helytörténeti munkák alapján a jogszabálynak megfelelő adatlapok elkészítését, amellyel létrehozta és útjára indította a Biatorbágyi Értéktárat.

A hungarikum tv. alapján mód van arra, hogy azokat a helyi értékeket, amelyek jelentőségükkel túlmutatnak egy település határán, a tágabb környezet számára is fontosak lehetnek, a település felterjessze a megyei értéktárba.

A Biatorbágyi Értéktár Bizottság az eddig feldolgozott helyi értékek közül a mellékletben szereplő, a biatorbágyi épített környezet, kulturális örökség, természeti érték kategóriájába tartozó értékeket javasolja felterjeszteni a Pest Megyei Értéktárba. A munka természetesen folytatódik, és amint az értékek egy következő csoportjáról is elkészül az adatlap, azok is előterjesztésre kerülnek.

Kérem a tisztelt bizottságot, támogassa a mellékelt biatorbágyi értékek felterjesztését a Pest megyei Értéktárba.

Biatorbágy, 2016. január 13.

**Tarjáni István s.k.
polgármester**

Határozati javaslat

Biatorbágy Város Önkormányzat Oktatási és Kulturális Bizottságának /2016. (I. 20.) határozata A Pest Megyei Értéktárba javasolt biatorbágyi értékek

A bizottság támogatja a Biatorbágyi Értéktár Bizottság javaslatát a Biatorbágyi Értéktárban szereplő mellékelt értékek felterjesztéséről a Pest Megyei Értéktárba.

Felelős: Tótpál Judit, a Biatorbágyi Értéktár Bizottság elnöke

Határidő: 2016. február 1.

A végrehajtást végzi: a Biatorbágyi Értéktár Bizottság

Javaslat
a Biai Római Katolikus
Szent Anna Plébániatemplom főoltárának
felvételére a
Pest Megyei Értéktárba

Készítette:

Tótpál Judit DLA

Biatorbágy, 2015. április

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Tótpál Judit DLA

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Tótpál Judit DLA

Levelezési cím: Rákóczi u. 14.

Telefonszám: +96 2 0 299 0763

E-mail cím: tpjudit@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

BIAI RÓMAI KATOLIKUS SZENT ANNA PLÉBÁNIA-TEMPLOM FŐOLTÁRA

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Kulturális örökség

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

2051 Biatorbágy, Szentháromság tér hrsz.: 113

3. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A biai Szent Anna plébániatemplom eredetileg földesúri magánkápolnaként épült 1766-ban. Története során többször átépítették, bővítették. „A templom mai képére Angeli András, az 1948-ban plébániává lett lelkészség első plébánosa gyakorolta a legnagyobb hatást”. Az ő nevéhez fűződik a mai főoltár megépítése is. A II. Vatikáni Zsinat előtt több mint egy évtizeddel ún. szembenmiséző oltárt építtetett: ennek felső oltárasztalánál a pap a hívekkel szembefordulva mutatja be a szentmisét, az alsó oltárasztal pedig a híveknek háttal misézés helyszíne. A két egybeépített oltárasztal 54 db mészkőből épített tömör alkotás, az alsó és

felső menza között helyezkedik el a tabernákulum, melynek vasveretes ajtaján a felirat: „ez az én testem, ez az én vérem”. A kettős oltár Tóth Gyula tervei szerint készült 1953-ban.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A biai Szent Anna plébániatemplom főoltára több mint egy évtizeddel a II. Vatikáni Zsinat előtt, Magyarországon elsőként létesített „versus populum” (a nép irányában elhelyezkedő) oltár, ebben áll liturgiátörténeti jelentősége.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Dr. Palovics Lajos: A biai Szent Anna plébániatemplom belső tere c. in: Biatorbágyi Krónika 1994/7, 2.o.

Dr. Palovics Lajos: A Biai Római Katolikus Közösség c. in: Biatorbágyi Krónika 1992/7, 2.o.

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Javaslat
a Bia nevét viselő fossziliák
felvételére a
Pest Megyei Értéktárba

Készítette:

Horváth Imre

Biatorbágy, 2015. október

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Horváth Imre

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Horváth Imre

Levelezési cím: 2051 Biatorbágy, Jókai u. 12.

Telefonszám: 06-30-3432-835

E-mail cím: biaihorvathimre@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

Bia nevét viselő fossziliák

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Természeti környezet

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

Biatorbágy, GPS:

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A Tétény–Sóskúti-fennsík – az egykori Torbágy-erdő nyugati pereme –: a Madárszirt, a Csízgey-árok és a Nyakaskő környéke geológiailag jelentős hely. A felső-miocén időszak legvégén, mintegy 5-8 millió éve egy olyan bennszülött faunával rendelkező beltó (a Pannon-beltó) alakult itt ki, amely a világ geológusai szerint egyedülálló.

Ez látható a Csízgey-árokban, a Nyakaskő oldalában látható rétegekben: alulról felfelé vizsgálva láthatjuk a mészhomokon heverésző, iszapfaló életmódot folytató tengeri sünöket, osztrigákat. Felfelé haladva kagyló- és csigahéjak, kőmagok kavalkádja jelenik meg, amely jelzi a tenger ide-oda mozgató, sodró hatását. A ritka tarisznyarák ollói is megtalálhatók. Tovább haladva a fésűskagylók veszik át a szerepet, a szívkaagyló mérete egyre csökken, jelezve, hogy közeledik a sótartalom-csökkenés pillanata. Éles átmenettel változik meg az ősmaradvány-tartalom, azok a fajok, amelyek nem bírták a sótartalom-változást, eltűntek. E konkian rétegek felett már felső-miocén mészkövet találunk jellegzetes félsósvízi faunájával. Ebből épül fel a Nyakaskő, a Madárszirt és a Százlépcső túlnyomó része.

A település szempontjából fontos egy fésűskagyló, a *Chlamys biaense* (*Pecten biaensis*), amelynek fossziliája a múlt században innen került elő először. A kevés és kisméretű ősmaradvány rendkívüli nemzetközi jelentőséggel bír, hiszen Kókay József jeles magyar geológusnak többek között ezen fossziliák alapján sikerült rekonstruálnia a Paratethysre ekkor jellemző ösföldrajzi képet.

Egy másik, Biatorbágy nevét hordozó faj, a *Maja biaensis*. A tengeri pókok (*Majidae*) nevükkel ellentétben nem a szárazföldi ízeltlábú állatok, hanem a tízlábú rákok (*Decapoda*) közé tartoznak. A Földközi-tenger partjainál gyakran látható *Maja squinado* közeli rokonságába tartozott a Középső-Paratethys területéről ismert *Maja biaensis*. Ezt a fajt MüllerPál, magyar Decapoda specialista nevezte el Biatorbágy községről.

Legújabbban egy tengerisün-fosszília – mely a település nevét viseli – található meg a szakirodalomban: *Echinocardium biaense*

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A felső-miocén időszak legvégén, mintegy 5-8 millió éve egy olyan bennszülött faunával rendelkező beltó (a Pannon-beltó) alakult ki, amely a világ geológusai szerint egyedülálló. Ez látható a Csízgey-árokban, a Nyakaskő oldalában látható rétegekben.

A település szempontjából fontos a *Chlamys biaense* (*Pecten biaensis*), amelynek fossziliája a múlt században innen került elő először. A kevés és kisméretű ősmaradvány rendkívüli nemzetközi jelentőséggel bír, hiszen Kókay József jeles magyar geológusnak többek között ezen fossziliák alapján sikerült rekonstruálnia a Paratethysre ekkor jellemző ösföldrajzi képet. Egy másik, Biatorbágy nevét hordozó faj, a *Maja biaensis*.

A Madárszirt és környéke jelentős sziklagyepi vegetációnak ad otthont. A terület Natura 2000-es besorolású. Egykor kőbányászat is folyt itt.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

- Horváth Imre–Palovics Lajos: Szent Vendel-túra. Egy honismereti kirándulás stáció, Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2007
- Bolford Gabriella: Mi is az a fosszília?! in: Biatorbágyi Krónika 2001/3 16–17. old.
- Bolford Gabriella: A Parathetys „tündöklése és bukása”, in: Biatorbágyi Krónika 2000/9. 25. old.
- Bolford Gabriella: Egyedülálló őskörnyezet, in: Biatorbágyi Krónika 2000/10. 17. old
- Bolford Gabriella–Kis Gábor: (A Nyakaskő és környékének geológiai és természeti kincsei (??)), Erdei iskola tervezet (önkormányzat)
- Dulai Alfréd: Biatorbágyról elnevezett ősmaradványok, in: Biatorbágyi Krónika 2009/6. 8–9. old. (http://www.biai.hu/Biakro/pdf/kro-0906/kro0906_8-9oldal.pdf)
- Müller Pál : Decapoda (Crustacea) fauna a budapesti miocénből (Földtani Közlöny 1974) 104. 275—287 <http://decapoda.nhm.org/pdfs/20224/20224.pdf>
- Müller Pál : Decapoda (Crustacea) fauna a budapesti miocénből, in: Földtani Közlöny 1975/105. kötet. 506–515
http://epa.oszk.hu/01600/01635/00212/pdf/EPA01635_foldtani_kozlony_1975_105_4_495-533.pdf)
- Főzy István–Szente István: Fossils of the Carpathian Region (A Kárpát-medence ősmaradványai) Bloomington, 2014
- Polonkai Bálint: Budapest és környékének badeni Echinodermata faunája – taxonómia és paleoökológia (ELTE szakdolgozat)
- Lőrentey Imre: Die fossilen Dekapoden der Lander der Ungarischen Krone. Geologica Hungarica, Series palaeontologica, 1929
- Friedrich Bachmayer: Die Dekapodenfauna des tortonischen Leithakalkes von Deutsch-Altenburg(Niederösterreich), in a Mitteilungen der Geologischen Gesellschaft in Wien 1951. évi 44. száma
- Horváth Imre: Az „utolsó” Szent Vendel-túra, in Biatorbágyi Krónika 2008/11. 12–13. old. (http://biai.hu/Biakro/pdf/kro-0811/kro-0811_12-13.pdf)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

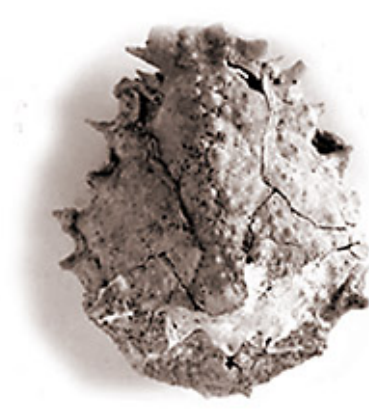
III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

Maja biansis rekonstrukció

Chlamys biansis és Maja biansis

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok,
támogató és ajánló levelek

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Javaslat

**a Biatorbágy 5071/2 helyrajzi számú telken található
présház és pince (Hild-pince)
felvételére a**

Pest Megyei Értéktárba

Készítette:

Balassa János

Biatorbágy, 2014 október 20.

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

Biatorbágyi Értéktár Bizottság

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Biatorbágyi Faluház

Levelezési cím: 2051 Biatorbágy, Baross Gábor utca 1.

Telefonszám: +36 (23) 310-636

E-mail cím: faluhaz@biatorbagy.hu

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

Romos állapotú présház és pince („Hild-pince”)

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:

Épített környezet

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

Biatorbágy, 5071/2 hrsz-ú erdőszűrt terület (Jelenlegi tulajdonosa: Molnár Gábor, 1160 Bp. XVI. Bökényföldi út 46.)

4. A nemzeti érték jelenlegi védettsége:

Az ingatlant Biatorbágy Nagyközség Képviselő-testülete 4/2006.(05.25.) Ör. számú rendeletével, 154-es sorszám alatt **helyi egyedi védelem** alá helyezte.

4. Értéktár megnevezése:

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A biatorbágyi Űrgehegy É-i részén, a Hatos Dűlő végétől két út ágazik le É-i illetve ÉNy-i irányba. Az ÉNy-felé, balra leágazó út ma már nem használatos. Korábban, a huszadik század közepéig az űrgehegyi bor és a helyben bányászott kő szállítására használták. A régi út és környezete napjainkra erdősült, elvadult területté vált. Az értéktári felvételre javasolt ingatlan az elágazástól, nagyjából száz méterre, a ma már ösvénnyé vált útról balra letérve és a dűs aljnövényzeten átjutva közelítgető meg. Az építmény egy ritkásabban benőtt tisztáson, platón áll. A kiteresedés két oldalát hatalmas, öt-hat méter magas faragott kövekből rakott fal zárja le. A fal közepén boltíves, kőkeretes kapuzat. Felette egy timpanon háromszögének maradványai. A bal szélén tömör kő-mellvédes lépcső vezet fel a fal tetejére, sarkain faragott mellvéd-oszlopokkal. A kapuzaton belépve hatalmas pincehelyiségbe jutunk.

Az építmény sem stílusában, sem jellegében nem hasonlítható egyetlen régi űrgehegyi pincéhez sem. Elhelyezkedése is különleges. A dűlők mentén, a viszonylag rendezetten sorakozó pincéktől elkülönülve, az Űrgehegy északi, erdős lejtőjén bújik meg, alatta a régi elhagyott „Országház-kőfejtő”, mellette, nyugati irányban pedig a volt „Űrgehegyi kőbánya”, melyet ma „Lipka-pincéknek” hívnak.

A rendkívül nagyméretű, hosszú, félig sziklába vájt pinceüreg két részből áll. Egy nyolc és fél méter hosszú, három méter széles és több mint három méter magas boltozott folyosóból és egy szintén dongaboltozatos, tizenhárom és fél méter hosszú pincehelyiségből, mely öt méter széles és négy méter magas. A falak mentén a sziklából kivájt, hatalmas ászokkó-sávok futnak. A pince félköríves, faragottkő-keretes kapuja felett méretes kőkonzol-csonkok meredeznek ki a falból, és egy faragottkő, fűrészfogas díszítés húzódik a felső perem alatt. Előtte leomlott, összetört faragottkő halom.

Egy 1980-as években és egy 1970-es években készült archív fotón látható, hogy a pincebejárat előtt egy szabályos, dór oszlopos, timpanonos klasszicista portikusz állt, mely mára már eltűnt. A korábban készült fotón J Z monogram látható a pinceajtó feletti timpanonban. Az eddigi kutatások során azonban nem sikerült fényt deríteni a monogram tulajdonosára. A betűk stílusából ítélve, valószínűsíthető, hogy utólagosan kerültek az oromzatra.

A baloldali oszlop mellől, a falhoz simulva indult a pincetetőre vezető lépcső, mely még ma is viszonylag ép állapotban van, mindössze a sarokpihenő oszlopa és a mellvéd egy darabja omlott le. A pincetetőn, a sűrű, elvadult aljnövényzet alatt nagyméretű és nagy mennyiségű gondosan faragott, hasáb alakú kötömb, párkánytöredékek, oszloptalapzat hever szétszórva, sejtetve, hogy itt valamikor egy komoly épület állt. A szétszórt kövek alól előkerült egy hatalmas, 80-90 cm átmérőjű, a talajba süllyedt préskő-henger, tetején gyűrűs vaspánttal, azt bizonyítva, hogy a kövek egy elpusztult présház maradványai.

További kutakodások után nagyjából kialakult az építmény-együttes eredeti képe. A magas pincefal tetején egy körülbelül nyolc méterszer tíz méteres, kő-mellvédes terasz volt. Erre vezetett fel a már említett lépcső. A terasz mögött állt a présház-épület, melynek hossza legalább tizenöt méter volt, mivel a függőleges mustleeresztő-kürtő közvetlenül a pince hátsó fala mellett ér le. Az épület szélessége hat-nyolc méter lehetett. A szétszórt kőmaradványok valószínűsítik, hogy a présház-építmény legalább olyan

díszes és impozáns volt, mint a pincebejárat portikusza.* Sajnos az itt található kőanyagot folyamatosan elszállítják, eltulajdonítják, gyakorlatilag lopják.

Sajnos a rejtélyes épület történetéről ezidáig nem sok adat került elő. Biai öregek, szőlősgazdák, akik ismerik, vagy tudnak róla ezt-azt, többnyire **Hidl** vagy **Hidli**-pincének nevezik, azonban napjainkban inkább **Hild**-pinceként emlegetik. Radnai János** közlése szerint azonban a háború előtt nem Hidl vagy Hidli, hanem a sváb **Hirl**-család volt a pince tulajdonosa. Ezt igazolta a Bárdossy-féle*** biatorbágyi családfa-kutatás is, melyben megtalálható az 1903-ban született Hirl Mátyás neve, azonban Hidl név nem szerepel az anyakönyvekben. A Hirl családot 1946-ban kitelepítették. A gazdátlanul maradt présház-épület még ebben az évben ismeretlen okból kigyulladt és leégett. Időben visszafelé haladva egy 1884-es térkép bizonyossága szerint Thoma Mihály tulajdonában állt a pince. A Thoma név számos anyakönyvi bejegyzésben szerepel. A kiterjedt földművelő család több leszármazottja ma is Biatorbágyon él, azonban a pincével való kapcsolatukról a visszaemlékezők nem tudnak.

Az építmény története nyilvánvalóan még korábbra nyúlik vissza. Stílusában teljességgel elüt a környékbeli pincék jellegétől, valószínűtlen, hogy helyi sváb földművesek építették volna. Leginkább a XIX. század elejének klasszicista építészetét idézi. Így könnyen elképzelhető, hogy története ténylegesen a Hild névhez kapcsolódik. Hild Józsefet, művészettörténész körökben a biai Sándor-Metternich kastély tervezőjének tartják, Hild Károly kőfaragó-mester pedig a biai kőbányát működtető Gerenday-cég alkalmazásában állt a XIX. század közepén. Fentiek alapján könnyen érthetővé válik a pince köznyelvben használatos elnevezése is. A régmúlt homályából elősejlő HILD és a mai öregek emlékeiben élő HIRL név keveredéséből állhatott össze a HIDL vagy HIDLI név.

* Hassler Mária, 84 éves biatorbágyi adatközlő emlékei szerint a II. világháború idején még a pince tetején álló épület tetőzetét hat darab, az archív fotókon láthatóhoz hasonló formájú oszlop támasztotta alá.

** A 2013-ban elhunyt Radnai (Reichenbach) János régi biai és torbágyi földműves család tagja volt.

*** Bárdossy Péter családfakutató az 1990-es évek folyamán végzett családfakutatást Biatorbágyon

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy a XIX. század közepe táján épült „Hild-pince”, mind különleges elhelyezkedése, mind egyedi építészeti kialakítása okán, Biatorbágy egyik rendkívüli értéke. Teljes történetének felderítése és eredeti állapotának rekonstrukciója további helyszíni és levéltári kutatómunkát igényel. Esetleges helyreállítása, felújítása jelentős helytörténeti, turisztikai látványossággal gyarapíthatná a várost és a napjainkban újra éledezni kezdő „ürgehegyi borkultúra” egyik gyöngyszeme lehetne.

7. Források:

- PML VII. 1. C. Telekkönyvi iratok 1872-1944. 858. doboz. Bia, 1875
- Kemény Mária: A Gerenday-féle sírkögyár története (1874-1952) Ars Hungarica 1983/1

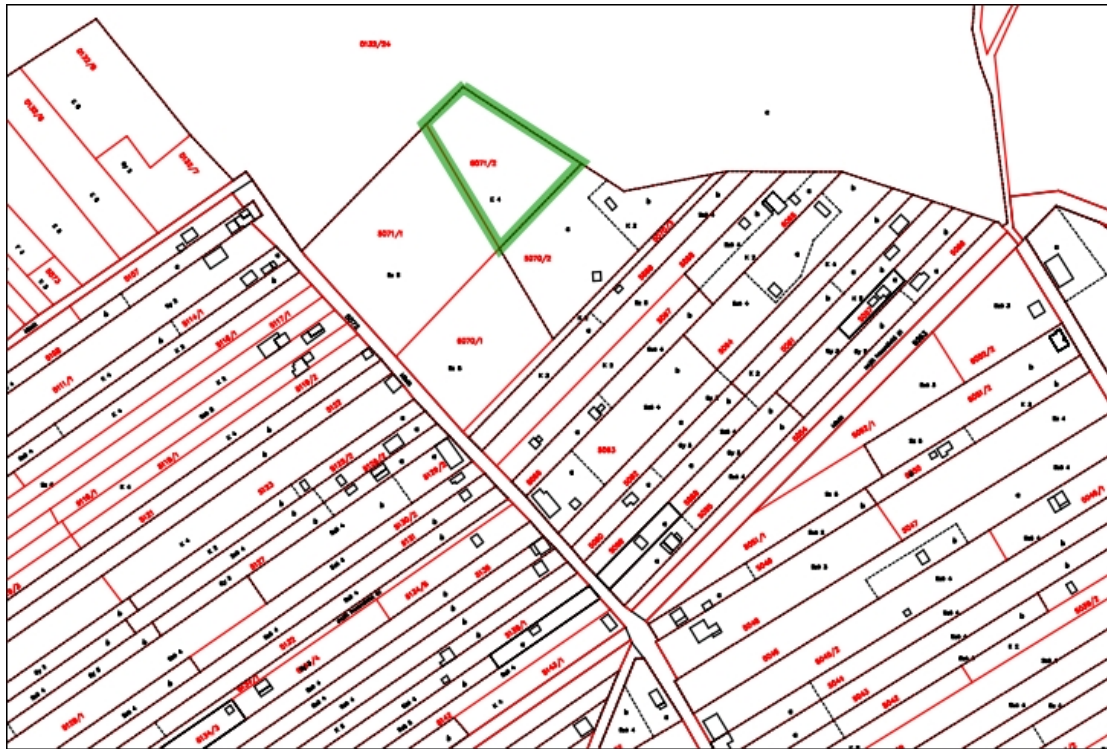
- Balassa János: Rejtőzködő rejtély, Biatorbágyi Körkép 2013 szeptember
- Bia község kataszteri térképe, 1884, Szerkesztette és felvette: Koroöc István mérnök
- Az archív fotókat Molnár Gábor és Horváth Imre bocsájtotta rendelkezésre
- Rajz és fotó: Balassa János

III.

MELLÉKLETEK

1. ábra 1884-es térkép (a pince kék nyíllal jelölve)

2. ábra A pince telke zöld kerettel jelölve a 2011-es kataszteri térképen

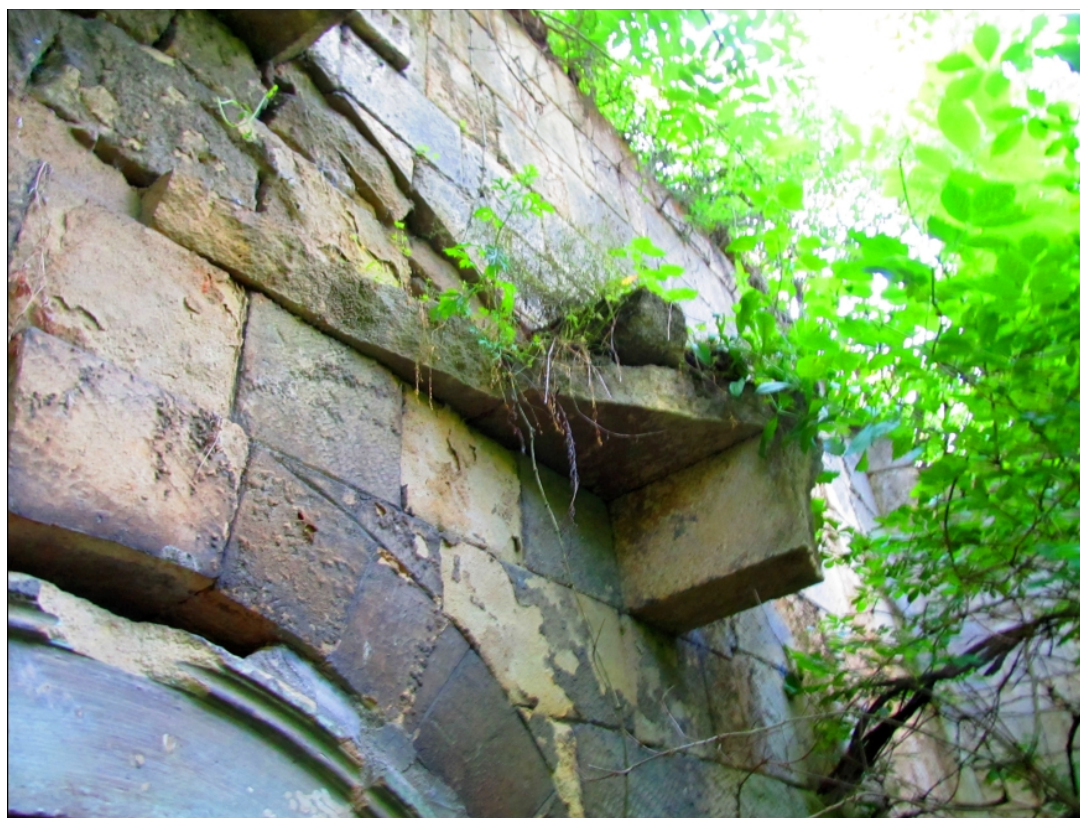
3. ábra Fotó a hetvenes évekből

4. ábra Az 1980-as években készült kép

5. ábra A pince bejárata napjainkban

6. ábra A timpanon maradványai

7. ábra A pincefolyosó

8. ábra A pincehelyiség

9-10. ábra Lépcsőfeljárat a pincetetőre

11. ábra Mellvédoszlop

12. ábra Préskő a pincetetőn

13. ábra Párkánytöredék a pincetetőn

14. ábra Oszloplábazat maradványa

15. ábra Az eddigi kutatások alapján készített fantázia rajz az építményről

Javaslat

**Karikó János népköltő életművének
felvételére a
Pest Megyei Értéktárba**

Készítette:

Tótpál Judit DLA

Biatorbágy, 2015. április

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Tótpál Judit DLA

2. A javaslatot benyújtó személy adatai:

Név: Tótpál Judit DLA

Levelezési cím: 2051 Biatorbágy, Rákóczi u. 14.

Telefonszám: +36 20 299 0763

E-mail cím: tpjudit@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

Karikó János népi költő /parasztköltő életműve

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Kulturális örökség

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

Nyomtatásban megjelent verses kötetek, korabeli újságokban megjelent költemények, kéziratok, melyek megtalálhatók a róla elnevezett Karikó János Könyvtárban, Biatorbágyon .

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Karikó János, (1851.5.19. Bia – 1910.4.2. Bia) biai földműves költő – szegény családból származott, szorgalmának köszönhetően képviselő, később kétszer is bírója, majd megyebizottsági tag lett, a Hitelszövetkezet könyvelője.

Fiatal korától kezdve ír: naplót, zoltárverseket, vőfélyi beszédeket, násznagyi beszédeket, verseket szeretett falujáról, Biáról és az itt élő emberekről.

Olvasókört és Dalárdát szervezett. Köztisztelőben álló gazdálkodó és ismert költő a korabeli Bián és környékén.

Munkái:

Népszerű vőfélyi beszédek, tréfás versekkel bővítve. Az ifjúság számára. Bpest, 1885.

Verses leírása Tök község határának. Uo., 1885.

Vadon virágai. Száztizenöt szerelmi, térfás, családi és vegyes költemények. I. füzet. U. ott, (1887. Ism. Egyetértés 1887. II. füzet. Uo., 1894. Száznégyszáz darab.)

Ötven násznagyi beszéd. Uo., 1889.

Biztosítsunk. Buzdító elbeszélés, a triesti biztosító-társaság által 15 frttal jutalmazott versezet. Uo., 1894.

Kéziratban: *Gyula honvéd és szeretője*. Elbeszélés az 1848-49. szabadságharcból 1893.

Gergő bátyám mennybemenetele, 1894.

Karikó János földműves népköltő válogatott versei, Bp., 1904.

Karikó János földműves népköltő válogatott versei (hasonmás), Biatorbágy 2001.

Biatorbágyi költők antológiája. Szerk.: Hodosi Erika–Sáli Erika, Biatorbágy, 1992

Csak nyíljatok. Karikó János válogatott versei. Szerk. Karikó Erzsébet–Horváth Imre. Biatorbágy, 1992.

Bia község leírása 1904-ben (vers), Biatorbágyi Krónika 2007/8.

Néhány versét közölte a Protestáns Uj Képes Naptár (1874. 76. 1.)

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Karikó János művei és 27 naplója érzelmes, pontos korrajzok: megismerhetjük belőlük a korabeli falu életét, szereplőit, az épített és természeti környezetet. Naplói, bírói naplói a helyi jelentőségen túl országos jelentőségű meteorológiai, társadalmi, néprajzi elemeket is tartalmaz.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

Karikó Erzsébet: Egy népköltő élete – feljegyzések Karikó János életéből, Biatorbágyi Krónika 2001/1. 12–13. o.

Jelige: Vadon virágai (Összeállította: Nánási Istvánné), Biatorbágyi Krónika 2004/3. 26–27. o.

Hodosi Erika : Karikó János válogatott verseiről, Biatorbágyi Krónika 2001/5. 22–23. o.

Horváth Imre: Karikó-kötetek sajtó alatt, Biatorbágyi Krónika 2001/4. 22. o.

Horváth Imre: Százéves Karikó-kötet, Biatorbágyi Krónika 2004/9. 26–27. o.

Beszélő nevek. Biatorbágyi közterületek és névadóik. Helytörténeti olvasókönyv II., Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2006

Biatorbágy „ezer” éve. Helytörténeti olvasókönyv I., Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2002

Nánási Istvánné–Horváthné Nagy Erzsébet–Nánási István–Horváth Imre: Könyvtártörténet – A biai könyvtár az alapítástól napjainkig. Biatorbágyi Faluház és Karikó János Könyvtár, Biatorbágy

Karikó János-bibliográfia a BIATORBÁGYI KRÓNIKÁBAN, 1991–2003.

Népszámlálás. Nagy tél, temérdek hó (naplórészlet) 1991/2.

100 éve történt (Karikó János naplójából – Kt.: a szerk.), Biatorbágyi Krónika 1991/2. 11. o.

Március 15-e (naplórészlet) Petőfi emléke (vers) 1991/3.

Életem delén. (1891. május 19.) (vers) 1991/5.

Harminchárom év életemből (vers) 1991/9.

Biai háztulajdonosok (1892. ápr. 17.) (vers) 1992/6.

Horváth Imre: Könyvtárnévadó 1992/10.

„Ilyen idő száz éve nem volt” (Karikó János naplójából – Kt.: Karikó Erzsébet), Biatorbágyi Krónika 1993/12. 19. o.

Lelkészlak felszentelése (Karikó János naplójából – Kt.: a szerk.), Biatorbágyi Krónika 1994/3. 2. o.

Kisdud óvoda ügy. 1895. dec. (naplórészlet) 1995/4.

Kérvényezés kisdud óvoda ügyben. 1896. okt. (naplórészlet) 1995/5.

A régi óvoda – mint iskola. (vers) 1995/5.

Aratás nagy gondokkal (naplórészlet) 1995/6.

1888. április. „Egy negyedóráig sem volt magára hagyatva” Lídia halála. Lídia temetése. (naplórészlet + sírvers) 1995/11.

Nagypénteki fohász (vers) 1996/4.

Ezredéves ünnepélyek (Részletek Karikó J. naplójából – Kt.: H. I.), Biatorbágyi Krónika 1996/6. 2. o.

Hitelszövetkezet alakítás (naplórészlet) 1996/10.

Szabadság ünnepén (vers) 1998/3.

A szabadság 50 éves ünnepélye (naplórészlet) 1998/3.

Házasságunk 25 éves emléke (naplórészlet) 1998/3.

Anyát köszöntő fiú (vers) 1998/5.

Májfaügy (Karikó János naplójából – Kt.: a szerk.), Biatorbágyi Krónika 1998/6. 27. o.

Megbolondult az időjárás – 1899 (Karikó János naplójából – Kt.: Horváth Imre), Biatorbágyi Krónika 1999/2. 30. o.

Szabadság, testvériség, egyenlőség (vers) 1999/3.

Tavaszi után tél, s fagy júniusban (Karikó János naplójából – Kt.: a szerk.), Biatorbágyi Krónika 1999/6. 24. o.

Az öreg körtefa (vers) 1999/8.

Hodosi Erika: Karikó Jánosra emlékezve. 2001/1.

A század búcsúztatója (vers) 2001/1.

Hodosi Erika: Biai Olvasó Nép kör 2001/2.

Jubileumi vers (vers) 2001/2.

Hodosi Erika: Március idusa Karikó János emlékirataiban 2001/3.
Húsvétra (vers) 2001/4.
Hodosi Erika: Egy biai népköltőre emlékezve 2001/5.
Horváthné Nagy Erzsébet: Viharos könyvajánló 2001/6.
Olvasókörünk bővítése, 1902. április, május (naplórészlet) 2002/4.
Kétszínűség, hálátlanság (vers) 2002/10.
Költői bánat (vers) 2003/3.
II. Rákóczi Ferencz emléke (vers) Írta és elszavalta
Karikó János 1903. nov. 15-én (naplórészlet) 2003/5.

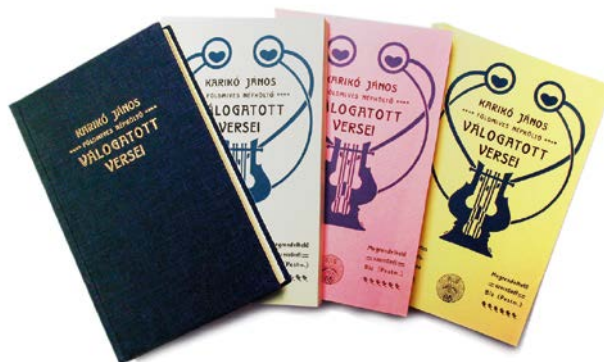
http://www.3konyvtar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=36&Itemid=42&lang=hu

<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/k/k10327.htm>

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

Karikó János verses kötetei

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Javaslat
a Madárszirt
felvételére a
Pest Megyei Értéktárba

Készítette:

Horváth Imre

Biatorbágy, 2015. október

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Horváth Imre

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Horváth Imre

Levelezési cím: 2051 Biatorbágy, Jókai u. 12.

Telefonszám: 06-30-3432-835

E-mail cím: biaihorvathimre@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

Madárszirt

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Természeti környezet

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

Biatorbágy, GPS:

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

E sziklavonulat a Tétény–Sóskúti-fennsík – az egykori Torbágy-erdő nyugati pereme. Az itt található középső-miocén kőzetek 12–15 millió évesek. A Tethys összeszűkülésével, a hegláncok emelkedésével több tengerág válik le róla. Majd a hegységek kiemelkedésével a Paratethys lefűződött a Földközi-tengerről. Sós vizét a beömlő folyók felhígították. Ekkor veszi kezdetét a Pannon-beltenger kialakulása. A kiédesedés folyamatát egy ún. átmeneti rétegsorban, a konkian rétegekben tanulmányozhatjuk. Erre félsósvízi felső-miocén rétegek települnek. A Paratethys végnapjaiban vizének sótartalma fokozatosan csökkent. A Kárpát-

medencét körülölelő hegyláncok emelkedésével pedig végleg megszűnt a kapcsolata a környező tengerekkel. A felső-miocén időszak legvégén, kialakult a Pannon-beltó. Feltöltődése kb. 2 millió évvel ezelőtt fejeződött be.

A rétegeket alulról felfelé vizsgálva láthatjuk a mészhomokon heverésző, iszapfaló életmódot folytató tengeri sünöket, osztrigákat. Felfelé haladva kagyló- és csigahéjak, kőmagok kavalkádja jelenik meg, amely jelzi a tenger ide-oda mozgató, sodró hatását. A ritka tarisznyarák ollói is megtalálhatók. Tovább haladva a fésűskagylók veszik át a szerepet, a szívkaagyló mérete egyre csökken, jelezve, hogy közeledik a sótartalom-csökkenés pillanata. Éles átmenettel változik meg az ősmaradvány-tartalom, azok a fajok, amelyek nem bírták a sótartalom-változást, eltűntek. E konkian rétegek felett már felső-miocén mészkövet találunk jellegzetes felsósvízi faunájával. Ebből épül fel a Nyakaskő, a Madárszirt és a Százlépcső túlnyomó része.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A felső-miocén időszak legvégén, mintegy 5-8 millió éve egy olyan bennszülött faunával rendelkező beltó (a Pannon-beltó) alakult ki, amely a világ geológusai szerint egyedülálló. Ez látható a Csízgey-árokban, a Nyakaskő oldalában látható rétegekben. A település szempontjából fontos a *Chlamys biaense* (*Pecten biaensis*), a *Maja biaensis* és a található meg a szakirodalomban: *Echinocardium biaense*.

A Madárszirt és környéke jelentős sziklagyepi vegetációnak ad otthont. A terület Natura 2000-es besorolású.

Egykor kőbányászat is folyt itt. Itt található a Százlépcső, a természeti környezet felhasználásával kialakított gyalogos közlekedést elősegítő lépcsősor is.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

Horváth Imre–Palovics Lajos: Szent Vendel-túra. Egy honismereti kirándulás stáció, Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2007

Bolford Gabriella: Mi is az a fosszília?! in: Biatorbágyi Krónika 2001/3 16–17. old.

Bolford Gabriella: A Parathetys „tündöklése és bukása”, in: Biatorbágyi Krónika 2000/9. 25. old.

Bolford Gabriella: Egyedülálló őskörnyezet, in: Biatorbágyi Krónika 2000/10. 17. old

Bolford Gabriella–Kis Gábor: (A Nyakaskő és környékének geológiai és természeti kincsei (??)), Erdei iskola tervezet (önkormányzat)

Dulai Alfréd: Biatorbágyról elnevezett ősmaradványok, in: Biatorbágyi Krónika 2009/6. 8–9. old. (http://www.biai.hu/Biakro/pdf/kro-0906/kro0906_8-9oldal.pdf)

Müller Pál : Decapod a (Crustacea) fauna a budapesti miocénből Földtani Közlöny 1974) 104. 275—287 <http://decapoda.nhm.org/pdfs/20224/20224.pdf>

Müller Pál : Decapoda (Crustacea) fauna a budapesti miocénből, in: Földtani Közlöny 1975/105. kötet. 506–515

http://epa.oszk.hu/01600/01635/00212/pdf/EPA01635_foldtani_kozlony_1975_105_4_495-533.pdf)

Főzy István–Szente István: Fossils of the Carpathian Region (A Kárpát-medence ősmaradványai) Bloomington, 2014

Polonkai Bálint: Budapest és környékének badeni Echinodermata faunája - taxonómia és paleoökológia

Lőrenthey Imre: Die fossilen Dekapoden der Lander der Ungarischen Krone. Geologica Hungarica, Series palaeontologica, 1929

Friedrich Bachmayer: Die Dekapodenfauna des tortonischen Leithakalkes von Deutsch-Altenburg(Niederösterreich), in a Mitteilungen der Geologischen Gesellschaft in Wien 1951. évi 44. száma

Horváth Imre: Az „utolsó” Szent Vendel-túra, in Biatorbágyi Krónika 2008/11. 12–13. old. (http://biai.hu/Biakro/pdf/kro-0811/kro-0811_12-13.pdf)

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Javaslat

**a Sándor-Metternich-kastély
felvételére a
Pest Megyei Értéktárba**

Készítette:

Tótpál Judit DLA

Biatorbágy, 2015. április

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Tótpál Judit DLA

2. A javaslatot benyújtó személy adatai:

Név: Tótpál Judit DLA

Levelezési cím:

Telefonszám: +36 20 299 0763

E-mail cím: tpjudit@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

SÁNDOR-METTERNICH-KASTÉLY

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Épített környezet

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

2051 Biatorbágy, Szentháromság tér 6. hrsz.: 111, 112

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A biai Sándor-Metternich kastély országos szintű műemléki védelem alatt áll. 2008-ban, a helyi Önkormányzat megbízásából a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék kutatói átfogó tudományos dokumentációt állítottak össze, mely szemrevételezés, helyszíni megfigyelés, levéltári kutatások, a szakirodalom feldolgozása alapján mutatja be az épületegyüttes múltját és jelenét. Fontos megjegyezni, hogy az épületek helyszíni feltárására mindezedáig nem került sor.

A kastély, feltehetően későbarokk előzmények után, klasszicista ill. empír stílusban épített együttese „lehetséges, hogy ... Hild egyik korai műve, bár az ekkor még pályája kezdetén álló mester szerzősége vitatható, s e vitathatóság a kastély stílusából, annak „Palladieszk” vonásaiból származik, amely az épületegyüttes diszpozíciójában, tömegalakításában és belső térkompozíciójában ugyanúgy észrevehető, mint a homlokzatmotívumok direkt formai utalásaiban. A biai kastély építésének személyéről – stíluskritikai alapon – tehát csak az állítható, hogy jól ismerte az itáliai későreneszánsz villa Andrea Palladio életművébe tartozó előképeit, s azok jellegzetességeit inkább romantikus, mintsem stílustisztaságra törekvő attitűddel alkalmazta. Az épület jó példája a birtokos által csak alkalmyszerűen használt vidéki kastélynak, ahol a fő épületrész csak pár helyiségből állt, a hangsúly a kiszolgáló épületrészekre, a gazdasági mellékszárnyakra helyeződött át.” (idézet a tanulmányból)

A tengelyesen szimmetrikus, előudvaros kastély több birtokos és funkcióváltáson esett át az elmúlt évtizedekben. Jelenleg az egykori kastélykápolna, ma plébániatemplom kivételével, az egész épületegyüttes városi, közösségi tulajdonban van.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A biai Sándor-Metternich kastély a városrészben elfoglalt helyzete, mérete és korábbi birtokosai révén is komoly figyelmet érdemel. A több ezer négyzetméteres épületegyüttes építéskor meghatározott települési struktúra az alapja ma is Bia településközpontjának. A tekintélyes épülettömeg léptéke, karaktere meghatározó, identitást hordozó.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

BME Építészettörténeli és Műemléki Tanszék, Dr. Fekete J. Csaba, Gyetvainé Dr. Balogh Ágnes: A Sándor-Metternich kastély építészettörténeli kutatása, Budapest 2008, in: <http://www.biatorbagy.hu/biatorbagy/epiteszeti-ertekek/sandor%E2%80%93metternich-kastely>

Hododsi Erika: A Sándor család c., in: Biatorbágyi Krónika 1996/10, 31.o

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Javaslat

a Biai Római Katolikus Szent Anna Plébániatemplom

felvételére a

Pest Megyei Értéktárba

Készítette:

Tótpál Judit DLA

Biatorbágy, 2015. április

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Tótpál Judit DLA

2. A javaslatot benyújtó személy adatai:

Név: Tótpál Judit DLA

Levelezési cím:

Telefonszám: +36 20 299 0763

E-mail cím: tpjudit@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

BIAI RÓMAI KATOLIKUS SZENT ANNA PLÉBÁNIATEMPLOM

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Épített környezet

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

2051 Biatorbágy, Szentháromság tér hrsz.: 113

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A biai Szent Anna plébániatemplom országos szintű műemléki védelem alatt áll. 2008-ban, a helyi Önkormányzat megbízásából a Sándor-Metternich kastélyról a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék kutatói átfogó tudományos dokumentációt állítottak össze, mely szemrevételezés, helyszíni megfigyelés, levéltári kutatások, a szakirodalom feldolgozása alapján mutatja be az épületegyüttes múltját és jelenét. Az építészettörténeti kutatás része a Szent Anna plébániatemplom, mely a kastély kápolnájaként (magánkápolnaként) épült, az

épületegyüttes szerves részeként, s bár ma önálló helyrajzi számon nyilvántartott ingatlan, története és térisége csak a kastélyegyüttes viszonylatában értelmezhető.

Fontos megjegyezni, hogy az épületek helyszíni feltárására mindeközéig nem került sor.

A templom feltehetőleg a korábbi Szent Kristóf földesúri magánkápolna helyén vagy szomszédságában épült, az uradalmi kastéllyal összefüggésben, 1766-ban. Építtetője Sándor Antal báró.

Az egyhajós, egyenes szentélyzáródású, karzattal rendelkező épület többszöri átalakítás, bővítés után, 1800-ra nyerte el mai formáját, szentélybővítés, toronyépítés, majd az új uradalmi kastélyhoz illeszkedő klasszicista utcai homlokzat építése, során. A tervező személye bizonytalan.

A belső tér legmeghatározóbb átalakítása Angeli András plébános (a plébániává vált lelkészség első plébánosa) nevéhez fűződik. A templom teljes belső terének megújulását eredményező átalakításai közül legjelentősebb a mai használatos, új főoltár építése, mely a II. Vatikáni Zsinat előtt több mint egy évtizeddel felállított kettős oltár, amely a szemben misézést (versus populum) lehetővé teszi. (Tervező: Tóth Gyula)

Restaurálások:

1891-92-ben,

1909-10-ben öntöttvas oszlopokon álló kórussal bővült,

1924-ben,

1928-ban,

1934-ben új harang, torony-megmagasítás négy kis ablakkal

1948-tól 1960-as évekig Angeli-féle átalakítások

A 70-es években a földem- és tetőfelújítás során a földemre faburkolat készült.

A 90-es években legfontosabb fejleménye a Mária-mellékoltár, melynek oltárképe az eredeti főoltárkép felújítva.

Az évezred elején megvalósított gépészeti felújítás (padlófűtés kiépítése) során az eredeti kőlapokat a hajóban lecserélték.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A több mint 200 éves Szent Anna Plébániatemplom a Sándor-Metternich kastéllyal szerves egységet alkotva a biai településközpont meghatározó, identitást hordozó eleme.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

BME Építészettörténeli és Műemléki Tanszék, Dr. Fekete J. Csaba, Gyetvainé Dr. Balogh Ágnes: A Sándor-Metternich kastély építészettörténeli kutatása, Budapest 2008, in: <http://www.biatorbagy.hu/biatorbagy/epiteszeti-ertekek/sandor%E2%80%93metternich-kastely>

Dr. Palovics Lajos: A Biai Római Katolikus Közösség c., in: Biatorbágyi Krónika 1992/7, 2.o

Dr. Palovics Lajos: A biai Szent Anna plébániatemplom belső tere c., in. Biatorbágyi Krónika 1994/7, 2.o

Horváth Imre: A biai keresztelőkút története c., in. Biatorbágyi Krónika 2005 /12, 21.o

Hododsi Erika: A Sándor család c., in: Biatorbágyi Krónika 1996/10, 31.o

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Javaslat
a Szily (Szent Vendel) - kápolna
felvételére a
Pest Megyei Értéktárba

Készítette:

Horváth Imre

Biatorbágy, 2015. október

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Tótpál Judit DLA

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Tótpál Judit DLA

Levelezési cím: Rákóczi u. 14.

Telefonszám: +96 2 0 299 0763

E-mail cím: tpjudit@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

SZILY- (SZENT VENDEL-) KÁPOLNA

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Épített környezet

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

2051 Biatorbágy, Iharos hrsz.: 0113/1

3. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

A biatorbágyi, iharosi erdőben lévő ellipszis alaprajzú klasszicista stílusú sírkápolnát nagyszigeti Szily József udvari tanácsos a 19. század elején építtette. Felszentelte – az 1817. évi canonica visitatio szerint – Spetykó Ferenc kerületi esperes, bicskei plébános. Védőszentje Szent Vendel lett. Felszerelést Szily Antal, a Mária Terézia-lovagrend lovagja juttatott neki. Empire stílusú faoltárát csinos, kissé bágyadt színnel festett, de ájtatos érzelmekre indító Szent Vendelt kép díszítette. 1833-ban a kápolnában temették el Szily Antalt. A kápolna előtti rondellaszerűen kialakított terasz alatt volt a Szily család sírboltja. 1944–45-ben, s az utána

következő években a kápolna és belső felszerelése erősen megrongálódott, oltárképe elpusztult. Sírboltját feldúlták. Az '50-es, '60-as években részlegesen helyreállították. Felújította a Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány 2009-ben.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal 6913-es törzsszámon vette műemléki lajstromba. Jelenleg tulajdonosa a magyar állam, kezelője a Pilisi Parkerdő Zrt. Állagmegóvását civil összefogással végzik. A több mint 200 éves épület Biatorbágy meghatározó, identitást hordozó eleme az Iharosban.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

Pest megye műemlékei I–II., Akadémiai Kiadó, Bp., 1958

Horváth Imre–Palovics Lajos: Szent Vendel-túra. Egy honismereti kirándulás stáció, Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2007

Iharos-Szily-féle sírkápolna (<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=6906>)

Horváthné Nagy Erzsébet: Tégy egy lépést... A biatorbágyi Szily-kápolna felújítása, Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2009

Horváthné Nagy Erzsébet: Megőrzött múltunk. Szent Vendel-kápolna felújítása, 1993-2009 (<http://biatorbagyka.hu/alapitvany/muemlekek/muemlek.htm>); in: Biatorbágyi Krónika, 2009. május (http://www.biai.hu/Biakro/pdf/kro-0905/kro-0905_6-7oldal.pdf)

Horváthné Nagy Erzsébet: Megszépülő kőkereszt és kápolna, in: Biatorbágyi Krónika 2008. október, 9. old (http://www.biai.hu/Biakro/pdf/kro-0810/kro-0810_9.pdf)

Horváthné Nagy Erzsébet: Az értékeket a közösség összefogásával megmenteni, in: Biatorbágyi Krónika 2009/7 14. old. (http://www.biai.hu/Biakro/pdf/kro-0907/kro-0907_14-15old.pdf)

Horváth Imre–Horváthné Nagy Erzsébet: A Szily család s kápolnája, in: Biatorbágyi Krónika 2001/7., 24–25. old.

Követendő példának állítva, in: Biatorbágyi Krónika 2010/2., 3. old.

(http://www.biai.hu/Biakro/pdf/kro-1002/kro-1002_3old.pdf)

A megújult Szent Vendel kápolna avatása Biatorbágyon

(<http://regi.epiteszforum.hu/node/12789>)

Szent Vendel- (Szily-) kápolna, Erdei lak ([Pest megye műemlékei] Kt.: a szerk) Biatorbágyi Krónika 1993/10. 23. o.

Szily Antal életéről (Gyűjtötte: B. Boldizsár Brigitta) Biatorbágyi Krónika, 2003/12. 24–25. o.

Szily-kastély – Biatorbágy (Bugár-Mészáros Károly és B. Boldizsár Brigitta tanulmányainak felhasználásával szerkesztette: Körmendi Judit főépítész) Biatorbágyi Nagyközség Önkormányzata

Biatorbágy Város 1192-1966-2007 (szerkesztette: Körmendi Judit–Horváth Imre) Biatorbágy Város Önkormányzata, Biatorbágy, 2007

Kovács Olivér: Megújult a sírkápolna a biatorbágyi hegytetőn
(http://www.ng.hu/Civilizacio/2009/06/Megujult_a_sirkapolna_a_biatorbogyi_hegyteton;
<http://www.muemlekem.hu/magazin/szily%20sirkapolna%20biatorbagy>)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

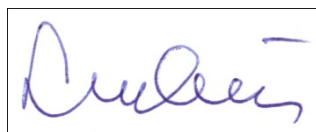
Javaslat

a Torbágyi Római Katolikus Szűz Mária Neve Templom

felvételére a

Pest Megyei Értéktárba

Készítette:

Dr. Lelkes Péter

Biatorbágy, 2015. június 10.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. **A javaslatot benyújtó neve:** Dr. Lelkes Péter

2. **A javaslatot benyújtó személy adatai:**

Név: Dr. Lelkes Péter

Levelezési cím: 2051 Biatorbágy, Szabadság út 85.

Telefonszám: 06 20 9232 851

E-mail cím: lelkes.peter@t-online.hu

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. **A nemzeti érték megnevezése:**

Torbágyi Római Katolikus Szűz Mária Neve Templom

2. **A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása**

kulturális örökség

3. **A nemzeti érték fellelhetőségének helye:**

Biatorbágy, Dózsa György u. 8.

4. **Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik**

Pest Megyei Értéktár

5. **A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása**

A több mint 800 éves múltra visszatekintő Torbágy település és egyházközség középkori történetét illetően nagyon kevés adat, néhány oklevélben való említés áll rendelkezésünkre. A török hódoltság idején a falu – sok környékbeli településhez hasonlóan – teljesen elnéptelenedett. A megszállók 1686-ban történt kiűzését követően német nemzetiségű lakosság betelepítésével kezdődött újra az élet.

Ettől az évtől kezdődően állnak rendelkezésre az egyházi anyakönyvek. A középkori templom maradványait felhasználva, a gótikus szentélyt megőrizve az akkori földbirtokos, Peter von Hermes tüzér hadnagy 1724-ben kezdte újjáépíttetni a templomot, amelyet Acsády Ádám veszprémi püspök áldott meg 1730 körül. A templom titulusa a Boldogságos Szűz Mária Szent Neve. A tornyot 1740 körül építtette Promperger Kristóf földesúr. Az ő nevéhez fűződik a templom ékességét jelentő barokk stílusban fából készült főoltár, valamint a Pádai Szent Antalról nevezett jobb oldali, illetve Nepomuki Szent Jánosról nevezett bal oldali mellékoltárok elkészíttetése, amelyek az 1747-es Canonica Visitatio idején már álltak. Ezen egyházlátogatásról készült dokumentum tesz említést a templom Szent Kereszt ereklyéjéről is.

A templom épülete 1771-ben már meglehetősen leromlott állapotban volt, ám közel egy évszázadig a kegyurak nem fordítottak figyelmet a felújításra azon kívül, hogy 1802-ben az oltárt restaurálták. Ekkor került a Nepomuki Szent János oltárra a jelenleg is látható festmény, amelynek helyén korábban szobor állt. 1854-1860 között gróf Sándor Móric rendbe hozatta a tetőzetet és a padlózatot, valamint felújította az oltárokat és az orgonát, kicseréltette a padokat. Kórus faéptítmény, az orgona XVIII századi, de 1906-ban új orgonát épített a budapesti Rieger cég gépi fűjtatóval. Egyszerű sípos felépítésű, felújításra szorul. Szószék barokkizáló de újszerű építmény, a második Vatikáni Zsinat óta nincs használva.

A templom bejárata előtti területen felállított Szentháromság emlékoszlopot 1739-ben az utolsó magyarországi pestis járvány elmúltával emelték. A járvány a falu népességét is súlyosan érintette, 210 ember esett áldozatul.

A templom teljes körű felújítására és átépítésére 1880-1881-ben került sor. Az eredeti főhajót kereszthajóval bővítették, és ekkor épült az oldalbejáratokkal ellátott kétoldali folyosó, amely a kereszthajóba vezet, valamint az oratórium és a főbejárat elé ragasztott pitvar. Teljes körű külső restaurálásra 1954-ben, 1973-ban, 1983-ban és 2013-ban, belső restaurálásra 2014-ben került sor. A két mellékoltár restaurálása jelenleg is folyik. A főhajó csillárja a Budapest Piarista Kápolna egykori felújított csillárja.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A gótikus szentélyt megőrző, 1730-ban megépített, majd 1880-ban kereszthajóval bővített barokk-klasszicista templom egyedi jellege és az abban található XVIII. században készült barokk oltár együttes a település életének meghatározó ikonja.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Jubileumi emlékkönyv 1714-2014, (300 éves az újraalapított Torbágyi Római Katolikus Egyházközség.) Szerkesztette: Müllner János

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

www.torbagy.hu

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképei:

*Templom külső és belső képe . A külső helyreállítás vezetője Wágenszommer István
A belső díszítőfestés tervezője: Lelkes Péter, kivitelező: Győri Lajos*

Rieger cég által készített orgona gépi fűjtatóval 1906

A templom főoltára, restaurálás előtt

A csillár restaurátora: Gyimóthy Kálmán

Balra alul: Nepomuki Szent János mellékoltár. Restaurátor: Baracza Szabolcs, Győri Lajos
Jobbra: Páduai Szent Antal mellékoltár, Restaurátor: Baracza Szabolcs, Győri Lajos

Szentháromság szobor

*Mária kis Jézussal XIX. század, olajfestmény
Szerzője ismeretlen*

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

Torbágyi Római Katolikus Templom Páduai Szent Antal mellékoltár műleírása

A templom legértékesebb liturgikus berendezési tárgya a barokk műtárgy együttes, ami lelkeségtörténeti szempontból is kuriózumnak számít. Ezek közé tartozik a szentélyben található Szűz Mária szent nevééről elnevezett főoltár, a Nepomuki Szent János- és Páduai Szent Antal mellékoltárok, a keresztelőmedence és a főhajóban található szószék.

A Páduai Szent Antal mellékoltár jellegzetesen barokk felépítésű, faszerkezetű, festett oltár számos plasztikai díszítéssel, készítése 1730 körüire tehető, ami megegyezik a fő- és a másik mellékoltár készítési idejével.

A templomtérben a másik mellékoltár pandantjaként (párhuzamos megoldásaként) a hajótól elválasztó diadalív és a rá merőleges déli falrész között rézsútosan helyezték el. A retabló díszlethez hasonló építészeti, pillaszteres, szobros kialakítású.

Az oltár felépítésében a hagyományos barokk megoldásokat követi. Formai kialakítása nagyon hasonló a másik mellékoltárhoz azzal a különbséggel, hogy ennek a retabló felépítménynek hátfala enyhébb ívűre van kialakítva, mint a másik mellékoltaré. A klasszikus predellakép-főkép-orumzati kép megoldástól eltérően predellakép helyett egy tabernákulum található benne.

A főoltárhoz hasonló kőből készült stipes fölött a retabló áll. A menza magasságánál kezdődik az oszlopszékek hasáb formájú kialakítása, melyek az oltár síkjára rézsútosan vannak elhelyezve az oltár két oldalán.

A mellékoltár címszentjének (titulusának) megfelelően az oltárkép Páduai Szent Antalt ábrázolja.

Szent Antal a katolikus kereszténység egyháztanító, csodatevő szentje.

A Szent Antal oltárképen a lábcsók jelenet látható. Az oltárkép keletkezése az 1800-as évek közepére tehető.

„Páduai Szent Antal külseje, attribútumai: fiatal, többnyire borotvált férfi a ferencesek öltözetében; a gyermek Jézus; liliom, lángoló szív, úrmutató. Szent Antal rendjének alapítójával, Assisi Szent Ferencsel együtt a különösen népszerű, és ezért igen gyakran ábrázolt szentek közé tartozik. 1220-ban lépett be a ferences rendbe, mert olyan nagy hatást gyakorolt rá, amikor öt ferences vértanú erekyeit áthozták Marokkóból. Előbb Itáliában, majd 1224-től 1227-ig Franciaországban prédikált az eretnekek ellen; élete végén Padovában élt és prédikált, s ott is halt meg 1231-ben. Már 1232-ben szentté avatták; sírja fölé emelt templom, a padovai San Antonio lett tiszteletének központja. Személye köré a 13-14. sz.-ban számos legenda szövődött, ezekből a csodálatos gyógyítások és halott feltámasztások mellett az alábbi jeleneteket ábrázolták leggyakrabban. Szent Antal a halaknak prédikál; a számarcsoda; a beszélő csecsemő csodája; a gyermek Jézus - egyedül vagy Máriával együtt - megjelenik a szentnek, miközben az a Bibliát tanulmányozza: (ezen alapul egy 18. sz.-tól a 20. sz.-ig igen gyakori ábrázolás: Szent Antal karján a gyermek Jézussal). Az első neki szentelt ciklus az assisi S. Francesco üvegablakán, 1300 k.”(A keresztény művészet lexikona, szerk.: Jutta Seibert, Corvina kiadó 1994. 26-27.0.)

Az oltárkép kerete jellegzetes barokk faragású „S,C” motívumokból áll. Felső részén kartus, felette stilizált korona. A kartuson fekete betűkkel a következő szöveg olvasható: „S.T: ANTON v. PADUA” Egy-egy lebegő puttó helyezkedik el az oltárkép jobb és bal oldalán. A gyermek angyalok a mennyei szférát ábrázolják (Krisztus dicsőségének

részesei.)

A két oszlopszéken a négy keleti columnális vértanú szüzek közül kettőt jelenítettek meg. Az oltárkép jobb oldalán Szent Katalin szobra, a bal oldalán Szent Borbála szobra áll.

A két szobor ruhája közel azonos kialakítású. Barokkos alsóruhájukon (tunika) csavarodik a köpenyük. Szent Katalin szobra jobb kezében kardot tart, ami halálát okozta, bal kezét szíve fölé helyezi.

Szent Borbála szobra jobb kezében az Oltáriszentség kelyhét tartja (a végső útravaló kelyhét, hogy ne haljon meg utolsó áldozás nélkül senki), bal kezét testétől eltartja.

A szobrok mögött egy-egy pilaszter helyezkedik el. A pillaszterek felső részén volutás pilaszterfejezetek vannak, alattuk arany színezésű faragás látható.

Szent Borbála: „Attribútumai: háromablakos torony, kehely ostyával, korona, kard, lábainál legyőzött apja, toll, pálmaág, ágyú. Szent Borbála legendája és tisztelete 1000 körül terjedt el a Földközi-tenger keleti térségéből kiindulva Itáliában.

A legenda szerint a 3.században élt. Feltűnő szépsége miatt apja toronyba záratta, hogy ne közeledhessen hozzá senki. A leány titkon mégis fölveszi a kapcsolatot korának híres teológusával, és kereszténnyé lesz. A toronyba egy harmadik ablakot vágat, ami a Szentháromságot jelképezi. Szt. Borbálának sikerül egy csoda folytán megnyílt sziklahasadékba menekülnie; ez a mozzanat tette őt a bányászok védőszentjévé. Halála előtt azért imádkozott, hogy aki Krisztusnak és mártírjainak szenvedéseiről megemlékezik, az Utolsó ítéletkor kegyelmet találjon. Egy égis hang megígérte ennek a kérésnek a teljesítését. Utolsó kérése miatt főként a haldoklók és a keresztényi „jó halál” védőszentje volt. erre utal a kezében tartott kehely az ostyával, az Oltáriszentség és a betegek kenete jeleként. A 14 századtól kezdve, mint előkelő származású szűz koronát visel” (A keresztény művészet lexikona, szerk: Jutta Seibert, Corvina kiadó 1994 55-56 o.)

Szent Katalin: „Attribútumai: korona, kerék (gyakran törött és vasszögekkel van kiverve) kard, pálmaág, a legyőzött Maxentius császár, könyv vagy tudós voltának más jele feszület.

Katalin a 4. sz. elején élt az egyiptomi Alexandriában, az utolsó nagy keresztényüldözés során halt mártírhalált. Szépséges, sőt kissé hiú királylány volt, akit egy keresztény remete oktatott a keresztény hitre. Egyik látomásában megjelent neki Jézus, és gyűrűvel eljegyezte őt. A nagy műveltségű leány szemrehányást merészel tenni Maxentius császárnak. Okos érveivel annyira sarokba szorítja a császárt, hogy az Alexandriába hívatja birodalma ötven leghíresebb tudósát, hogy vitában győzzék Katalint. A tudósok Katalin érveinek hatására keresztény hitre térnek, és mindannyian máglyahalált halnak. Katalint börtönbe vetik, ahol angyalok, sőt maga Krisztus is meglátogatja. Szent Katalin állhatatos marad, a császár elrendeli kerékbe törését. A szögekkel és fűrészélekkel kiverett kerek azonban szétrepednek, és több ezer báméjszkodó pogány halálát okozzák. Végül lefejezésre ítélik de előbb még azért imádkozik, hogy aki a szorongatásban vagy halála órájában megemlékezik az ő kínjairól, azt segítse meg az ég. Egy égis hang megígéri kérésének teljesedését, és lefejezésekor vér helyett tej folyik a sebéből. Bensőséges közbenjáró imája miatt ő volt az egyik legfontosabb a segítő szentek sorában” (A keresztény művészet lexikona, szerk. Jutta Seibert. Corvina k. 1994 165-166 o.)

Az oromzaton áttört faragások között Szent Flórián képe látható Szent Antal lelkiületével, azzal rokon, hogy imádságával eloltott egy égő házat.

Diocletianus császár alatti keresztényüldözések idején 304-ben malomkőhöz kötve az Enns folyóba ölték, majd eltemették. Később a sírja fölé épült a felső-ausztriai Sankt Florian-prépostság

Attribútumai: egy vizesvödör (korsó) és a középkortól egy égő ház arra emlékeztetnek, hogy a legenda szerint imájával megmentett a lángokból egy égő házat. Flórián tartozhat a tizennégy segítő szent közé; tűzvészben és szárazságban (mert vízben halt

mártírhalált) kérték a közbenjárását. A tűzoltók és a kéményseprők patrónusa Magyarországon sok helyütt állnak barokk Szt. Flórián szobrok." (A keresztény művészet lexikona, szerk.: Jutta Seibert, Corvina kiadó 1994 99 o.)

Szent Flórián olaj táblakép:

A Pádúai Szent Antal mellékoltár felső tondója. Szent Flórián római katonavértben, baljában kereszties zászlóval látható. Jobbjával egy vizes csajkából égő házakra önt vizet, mindezt az égi szférából, egy felhő hátáról teszi. A kép tematikailag tipikusan barokkos kompozíció

Az oromzati részen a másik mellékoltárhoz hasonlóan szintén négy puttó helyezkedik el. Az oromzat közepén arany színezésű görögkereszt látható.

Részlet a 1747. évi veszprémi püspökség budai esperesi kerületének Canonica Visitatiójából: „A harmadik oltárt Pádúai Szent Antal tiszteletére emelték és az ő nevét viseli. Ehhez az oltárhoz egy falépcső vezet fel, asztala vakolt falazat. Középen, az oltáron látható Szent Antal festett képe feketével kevert aranyozott keretben, melyet két angyal őriz két oldalról. Van itt továbbá két szobor, melyek Szent Barbarát és Szent Katalint ábrázolják tetőtől talpig aranyra festett ruhában. Az építmény homlokzatán kap helyet a nemes Hőgyei Farkas családnak, mint eme oltár kegyurának a címere. Az oltár építménye fölött ott van Szent Flórián képmása aranyozott keretben, az oltár legtetijén pedig Szent Antal nyelve látható lefestve, ragyogó felhőben, arany sugarakkal körülvéve. Ezt a dicső képet négy angyal veszi körül olyanképpen, mintha kezükkel őriznék. Az oltáron van egy kicsiny feszület, ezen kívül 4 gyertyatartó, 3 kánontábla, kézmosó edény, kéztörlő kendő kancsókkal.”

A leíráshoz képest történt nagyobb változások:

- a Hőgyei Farkas család címere már nincs meg.
- az oltár tetejéről mára eltűnt a ragyogó felhőben ábrázolt Szent Antal nyelve
- a Szent Antal kép kerete nem feketével „kevert” aranyozott keretben látható
- Szent Borbála és Szent Katalin szobra nem aranyozott

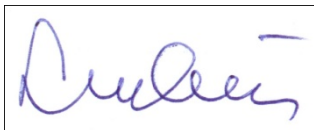
Baracza Szabolcs

faszobrász-restaurátor

a Magyar Restaurátor Kamara tagja

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Hozzájárulok a javaslatához csatolt saját készítésű fényképek felhasználásához.

Lelkes Péter

Javaslat

a „Viharforgatag 1924-ben Bián”

települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Horváth Imre

Biatorbágy, 2015. október

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Horváth Imre

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Horváth Imre

Levelezési cím: 2051 Biatorbágy, Jókai u. 12.

Telefonszám: 06-30-3432-835

E-mail cím: biaihervathimre@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése

VIHARFORGATAG 1924-BEN BIÁN

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Kulturális örökség

2. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

Korabeli leírások, fényképek és ábrázolások

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Biatorbágyi Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

1924. június 13-án, egy pénteki napon Magyarország egyik legnagyobb tornádója söpört végig régiókon. A viharforgatag Bia előtt keletkezett, s Vác irányába tartó 70 km-es útja közben számos települést érintett nagy pusztítást okozva Biának, Torbágyinak, s az útjába kerülő falvaknak. *Bia: 65 ház teteje, 33 háznak a félteteje, 23 háznak a tetőfedő anyaga elpusztult; 96 ház kisebb-nagyobb mértékben megrongálódott; 4 ház romba dőlt. Torbágy: romba döntött és lakhatatlanná tett házak száma 20. Kisebb-nagyobb mértékben összesen 196 ház rongálódott meg.*

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Ez volt Magyarország legnagyobb ismert tornádója. Szélsebessége a Bia és Páty közötti szakaszon legalább 87–104 m/s volt, középértékben kifejezve: 95,5 m/s” (343,8 km/h), és biztosan nem haladta meg a 172 m/s értéket. Ez a szélsebesség F4-kategóriájú tornádót jelent. A viharforgatag erőssége a pusztítások alapján is meghaladta az F3-at. Számítások alapján a légnyomásérték legalább 50 mm-rel csökkent, de szélsőértéken akár a 675 mm-es légnyomásérték alá is eshetett a ciklon magvában. Hazánkban ez a legalacsonyabb ismert légnyomásérték.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

Horváth Imre: Bia, Torbágy és Páty pusztulása a viharforgatagban, in: Biatorbágy „ezer” éve. Helytörténeti Olvasókönyv I. Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2002

Horváth Imre: A biai viharforgatag a számok tükrében c., in: Biatorbágyi Krónika 2004/7, 23-24.o.(<http://www.noskaunnepek.gportal.hu/gindex.php?pg=30955901>)

Horváth Imre: Jegyzőkönyv a viharforgatagról, in: Biatorbágyi Krónika 2005/7., 31. old.

Horváth Imre: Viharforgatag nyolcvan évvel ezelőtt, in: História, 2004/5

Horváth Imre: Viharforgatag nyolcvan évvel ezelőtt, in: Vörösvári Újság, 2004. július (<http://pilisvorosvar.hu/vorosvariujsg-regi/2004/julius/16.htm>
<http://pilisvorosvar.hu/bejegyzesek/vorosvari/erdekesssegek-a-regmultbol/viharforgatag-nyolcvan-evvel-ezelott/>); in Pátyi Kurír 2004. augusztus, 15. old (http://www.paty.hu/letoltes.php?d_id=392)

Horváth Imre: A biai viharforgatag – számok és tények (Kézirat. Elhangzott: Helytörténeti szimpózium, Biatorbágy, 2015. szeptember 18.

Kecskés László: Tornádók és előfordulásuk Magyarországon. Légkör, 1988/3. szám 27–30. o.

Nánási Tamás: Hat perc. Istenítélet, tüzeső Bián és Pátyon , in: Magyar Nemzet 2004. július 24. (http://mno.hu/migr_1834/hat-perc-620263)

Dr. Réthly Antal: Az elmúlt év időjárási katasztrófái hazánkban. in: Pesti Hírlap 1925. évi nagy naptára 438–445. o.

Dr. Réthly Antal: Az 1924. évi június 13-i biai viharforgatagról. in: Az Időjárás, 1925/5–6. füzet 73–82. o.

Vladár Endre: Az 1924. június 13-i biai tornádó szélsebességének kiszámítása. in: Az Időjárás, 1925/2. szám 9–13. o.

Magyarság, 1924. június 13. 6. o.; június 14. 3. o.; június 15. 4. o., 7. és június 22. 10. o.

Az Újság, 1924. június 14. 4., 8. o.; június 15. 4., 8–9. o.; június 21. 8. o. és június 22. 10. o.

Tornádó ([Újság] – Kt.: a szerk.) in: Biatorbágyi Krónika 1992/6., 18. o.

Tornádó ([Újság] – Kt.: H. I.) in: Biatorbágyi Krónika 1994/6. 11–14. o.

Tornádó I. (Réthly Antal – Kt.: a szerk.) in: Biatorbágyi Krónika 1991/6. 15. o.

Tornádó II. (Réthly Antal – Kt.: a szerk.) in: Biatorbágyi Krónika 1991/7. 15. o.

Érdekes Újság, 1924. június.

Élet és Tudomány 1999/40. szám

National Geographic 2004/8

http://veszid.5mp.eu/web.php?a=veszid&o=BL6I8z_8EP

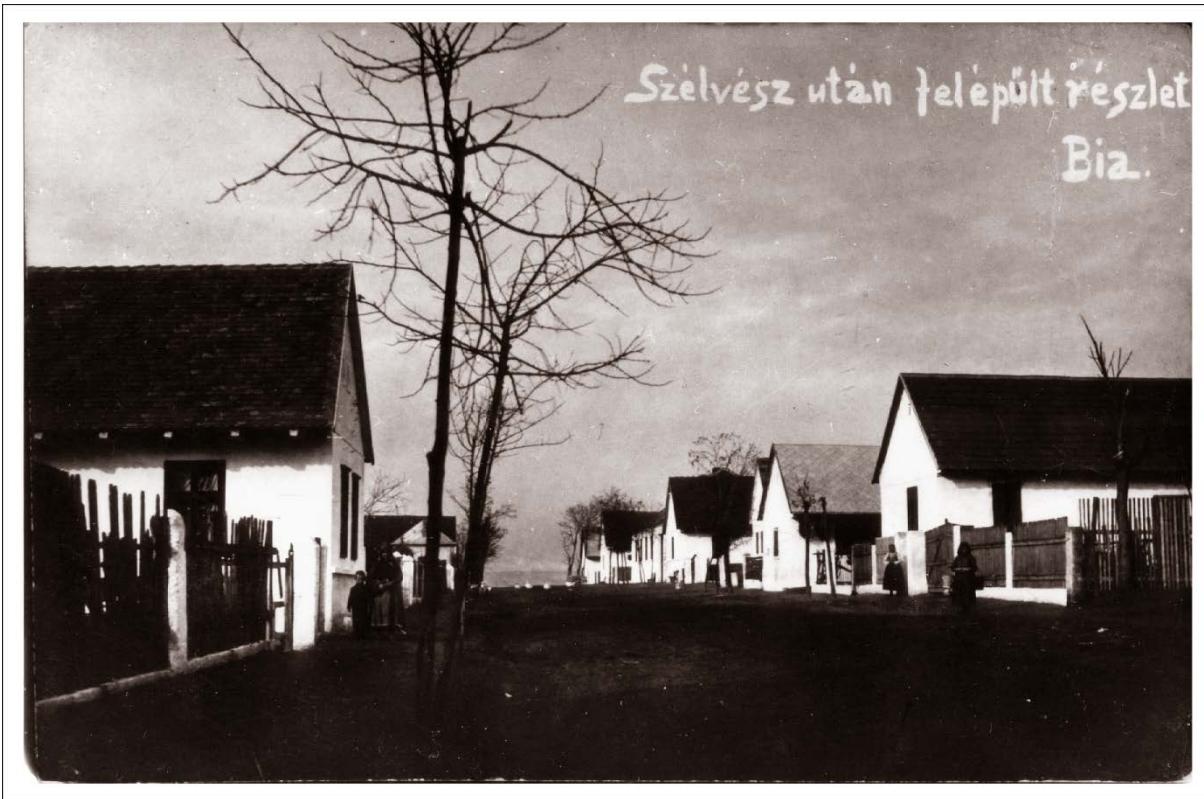
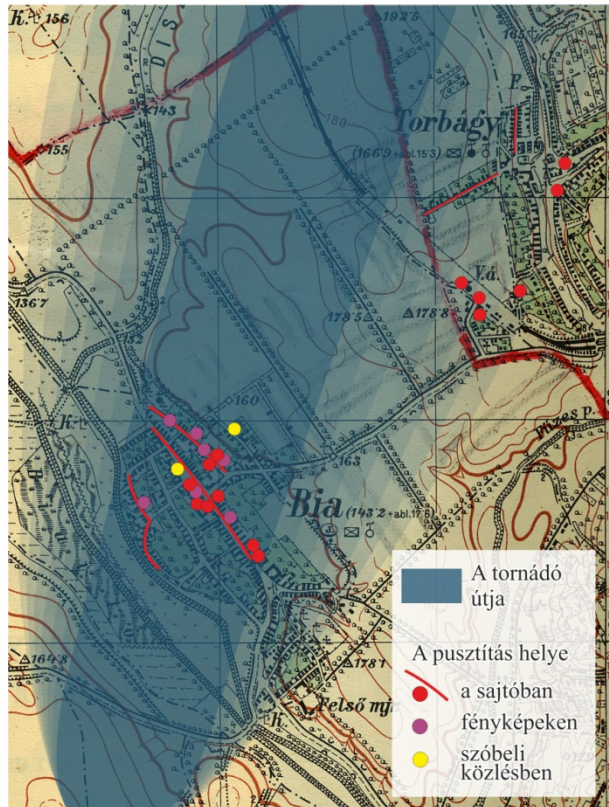
<http://wildkansas.5mp.eu/web.php?a=wildkansas&o=eFFNyl3Q88>

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Javaslat
a Viadukt
(biatorbágyi völgyhidak)
felvételére
a Pest Megyei Értéktárba

Készítette:

Tótpál Judit DLA

Biatorbágy, 2015. április

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Tótpál Judit DLA

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Tótpál Judit DLA

Levelezési cím: Rákóczi u. 14.

Telefonszám: +96 2 0 299 0763

E-mail cím: tpjudit@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

BIATORBÁGYI VÖLGYHIDAK

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

Ipari és műszaki megoldások

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

2051 Biatorbágy, Füzes-patak völgye, hrsz.: 113

3. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

Pest Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

Az 1931. szeptember 13-án történt merényletnek köszönhetően országosan ismert biatorbágyi viadukt elnevezés valójában két völgyhidat takar. A Budapest – Bécs fővonal kiépítésekor 1884-ben épült a jobb vágány hídja, a vasútvonal kétvágányúsításakor, 1898-ban pedig a bal vágány völgyhídja. A Füzes patak fölött átívelő hidak terméskő támpilléreken és egy középső pilléren nyugvó párhuzamos övű kéttámaszú acél rácsostartó szerkezetek, melyeknek harmadik, parabola alakú öve egy későbbi, 1941. évi megerősítés alkalmával került elhelyezésre. A vasúti fővonal villamosításakor megnőtt a vonatok menetsebessége, az ebből adódó terhelésnövekedés tette szükségessé a hidak acélszerkezeteinek megerősítését. A

harmadik öv aláfeszítése a párhuzamos övű rácsostartó erőjátékának megváltoztatásával, s nem a rácsrudak keresztmetszet-növelésével tette teherbíróbbá az eredeti szerkezetet. Ennek a szerkezeti megoldásnak további előnye volt az is, hogy a szerkezet elkészítéséhez nem volt szükség állványzatra. A hidakat a múlt század hetvenes éveiben vonták ki a forgalomból, mivel a hidak közvetlen környezetében a vasúti pálya kis sugarú ívei jelentősen lassították a forgalmat. Az új pályaszakasz az eredeti nyomvonalról É-ra épült. A völgyhidakra a MÁV nem tartott igényt, műemléki védettség hiányában komolyan felmerült elbontásuk lehetősége. Megőrzésük érdekében a '80-as évek végén Biatorbágy Nagyközség közösségi tulajdonban átvette a hidakat a MÁV-tól. A '90-es évek elején elvégezték a terméskőfalazat és az acélszerkezet állagmegóvását, a jobb vágány hídján sétaút vezet át, kilátóként működik, a bal vágány hídját lezárták.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A biatorbágyi völgyhidak különlegessége többrétű: egyrészt nincs már Magyarországon máshol páros vasúti völgyhíd, csak Biatorbágyon, másrészt az látható harmadik övvel való megerősítés egy igen ritkán alkalmazott műszaki megoldás vasúti völgyhidak esetében, harmadrészt az ország jelenlegi területének földrajzi adottságaiból kifolyólag a vasúti völgyhidak száma igen csekély.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája

A vasutak hossza, jellege és rövid leírása. 1894. évi állapot szerint

Kereskedelemügyi Minisztérium, Pallasz Rt. Nyomdája, Bp. 1896

Görög Sándor: A vasutak építése

Közlekedési Szakkönyvtár, Wodianer F. és Fiai Műintézete Bp. 1910

Ács András, Dr. Tóth Jenő: Vonalkorszerűsítés Bp. Kelenföld és Biatorbágy között
Sínek Világa 1973/1.

Cs. Nagy Lajos: Alagút épül Abaliget – Bükkösd között

Vasút 1975/3.

Nemeskéri-Kiss Géza: Lebontották a husztóti völgyhidak áthidalószerkezeteit

Sínek Világa 1976/3.

Ács András: Üzembe helyezték az új Biatorbágy állomást

Vasút 1977/6.

Búza Kiss Lajos: A rendes nyomtávú közforgalmi nagyvasúti felépítmények magyarországi története 1945-ig

BME Vasútépítési Tanszék Bp. 1977

Nemes Dezső: A biatorbágyimerénylet és ami mögötte van

Kossuth Kiadó Bp. 1981

Fekete Ibolya: Viadukt, egy film dokumentumai

Népműv. és Propaganda Iroda + MAFILM 1983

Dr. Nemeskéri-Kiss Géza: A biatorbágyi vasúti völgyhidak története

Mélyépítéstudományi Szemle 1983/5.

Móza Katalin: Robbantsák fel újra? Pingpongmeccs a Viadukt körül

Pest Megyei Hírlap 1984. március 31.

Dr. Nemeskéri-Kiss Géza: A biatorbágyi vasúti völgyhidak története

Sínek Világa 1985/3.

Baróti Géza: Sportközpont, üzletváros, „Mini Magyarország”. Mire jó a Viadukt?

Magyar Nemzet 1987. június 1.

MÁV Műemlékvédelmi Szabályzat

1987

M.N.P.: A biatorbágyiak döntöttek. Ismét felrobbantják?

Pest Megyei Hírlap 1988. június 6.

Bozó Emil: Meg lehet menteni

Pest Megyei Hírlap 1988. június 20.

Holnapy Kálmán: Feljegyzés

MÁVTI 1990. március

Költségbecslés

MÁVTI 1990. május

Bozó Emil: Bontsák? Mentsék? Viták a Viaduktról

Kurír 1991. február 4.

J.Sz.I.: Mi lesz a sorsa? Csend honol a híd körül

Pest Megyei Hírlap 1991. június 28.

Tótpál Judit: A biatorbágyi völgyhidak védelmében

TDK dolgozat, BME Építésztechnika Kar Építészettörténelmi és Elméleti Intézet 1991

Boszik Péter: Az attentátor. Matuska Szilveszter regénye, Pozsony, 2005

Vargyai Gyula: A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen, Bp., 2002

Buskó András: Vasútépítés, vasúti katasztrófák Biatorbágyon és Herceghalmon. in: Biatorbágy „ezer” éve. Helytörténelmi olvasókönyv I., Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2002

Beszélő nevek. Biatorbágyi közterületek és névadók. Helytörténelmi olvasókönyv II., Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2006

Viadukt. Egy film dokumentumai. Budapest, 1983

Nemeskéri-Kiss Géza: A biatorbágyi vasúti völgyhidak története . in: Mélyépítéstudományi Szemle 1985 ; Sínek világa, 1985. 3. szám

Nemeskéri-Kiss Géza: A biatorbágyi viadukt építésének története. in: Biatorbágyi Krónika 1991/8. 10–11. o.

Egy „elfelejtett” évforduló (Joó Csaba) . in: Biatorbágyi Krónika 2000/11. 21. o.

Hamis az aranyhullám (Matuska Szilveszter propagandafilm-forgatókönyve) . in: Biatorbágyi Krónika 1995/3. 19. o., 1995/4. 18–19. o.

Horváth Imre: Hídépítések csinnadratta nélkül – Százéves Viadukt in: Biatorbágyi Krónika 1998/12. 23. o.

Horváth Imre: 75 éves az első magyar villamosított vasúti fővonal, in: Biatorbágyi Krónika 2007/10 10–11. old

Wiesner Sándor: Hídrobbantás. in: Biatorbágyi Krónika 2005/3. 24–25. o., 2005/4. 28–29. o.

Horváth Imre: Josephine Baker Biatorbágyon? in: Biatorbágyi Krónika 2006/7. 23. o.

Katasztrófa (H. I.) in: Biatorbágyi Krónika 1994/KII. 20. o.

Papp László: Matuska mint börtönigazgató?, in: Biatorbágyi Krónika 1996/11. 21. o.

Papp László: Matuska, a „művész”, in: Biatorbágyi Krónika 1995/12. 17. o.

Papp László: Matuska Szilveszter képei, in: História 1995/7

(<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/95-07/ch11.html#id533488>)

Bárdos Imre: A merénylet, in: Biatorbágyi Krónika 2006/8. 24–26. o.

Horváth Imre: Merénylet, in: Biatorbágyi Krónika 1991/9. m.

Merénylet. In: Belvedere 1994/3-4

Sáli Erika: A merénylet grafikái, in: Biatorbágyi Krónika 1995/12. 17. o.

Sáli Erika: Matuska Szilveszter grafikái , in: História 1995/7
(<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/95-07/ch12.html>)

Nánási Tamás: A merénylő reggelije. Matuska Márkusék vendége volt, in: Biatorbágyi Krónika 1996/11. 21. o.

Sáli Erika: Örült zseni vagy zseniális örült, in: Biatorbágyi Krónika 194/9. 23. o., 1994/10. 19. o., 1994/11. 23. o.

Horváth Imre: Százhusz éves Viadukt, in: Biatorbágyi Krónika 2004/8. 18. o.

Horváth Imre–Palovics Lajos: Szent Vendel-túra. Egy honismereti kirándulás stációi a Biatorbágy Kultúrájáért Alapítvány, Biatorbágy, 2007-ben

Selmezi Vilmos: Találkoztam Matuskával, in: Biatorbágyi Krónika 1998/9. 25. o.

Nánási Tamás: Torbágyi hídőrség, pátyi fegyverekkel – Nyíri Sándor '56-os emlékei, in: Biatorbágyi Krónika 2004/10. 15. o.

Horváth Imre: „Védtelen” Viadukt, in: Biatorbágyi Krónika 1995/3. 4. o.

Nánási Tamás: A Viaduktot védte a torbágyi nemzetőrség, in: Biatorbágyi Krónika 2001/10. 6–7. o

György Sándor Balázs: "Bombamerénylet transzban?" - Matuska Szilveszter a sajtóban és a városi legendákban
(http://napitortenelmiforras.blog.hu/2015/08/13/_bombamerenylet_transzban_matuska_szilveszter_a_sajtoban_es_a_varosi_legendakban)

Bombamerénylet transzban? Tolnai Világlapja 1931. október 31. 43. szám 30. o.

Sereg András: A Matuska-per, egy híres ügy a magyar jogtörténetből
<http://www.jogiforum.hu/hirek/33551> (2015. augusztus 12.)

Nemes Dezső: A biatorbágyi merénylettől a statáriumig História, 1981/1 23–28. o.
(<http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/historia/81-01/ch05.html>)

Sára Sándor: Krónika 10. rész (dokumentumfilm-sorozat a magyar 2. hadseregről, 1979–1982)

Koltai Tamás: Szakszerűen kisiklatott vonatok, Filmvilág 1983/1. (2015. augusztus 12.)
http://www.filmvilag.hu/xista_frame.php?cikk_id=6696

Merénylet Biatorbágnál: 75 éve robbantott Matuska Szilveszter, in: Múlt-Kor 2006. szeptember 13. (Múlt-kor/MTI-Panoráma - Vladár Tamás, Sajtóadatbank <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=14764>)
<http://www.performan.org/works/sylvester-matuschka/> (2015. augusztus 12.)
http://www.lyricsmania.com/sylvestre_matuschka_lyrics_lard.html (2015. augusztus 12.)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat